

دستور زبان فارسی ۲

(رشته زبان و ادبیات فارسی)

دکتر حسن انوری

سرشناسه	: انوری، حسن، ۱۳۱۲-
عنوان و پدیدآور	: دستور زبان فارسی ۲ (رشته زبان و ادبیات فارسی) / مؤلف: حسن انوری.
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه پیام نور، ۱۳۸۶.
مشخصات ظاهری	: ده، ۲۱۴ ص: جدول.
فروست	: دانشگاه پیام نور؛ ۱۲۷۴. گروه زبان و ادبیات فارسی؛ ۱۰۶/آ.
شابک	: 978-964-387-323-3
وضعیت فهرست نویسی: فیا	
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۱۳-۲۱۴. همچنین به صورت زیر نویس
موضوع	: آموزش از راه دور - ایران.
موضوع	: فارسی - دستور - آموزش برنامه ای.
شناسه افزوده	: دانشگاه پیام نور
ردمبندی دیویی	: ۱۳۸۶ ۷۸۸۲ الف ۹ الف ۵۸۰۸ LC
شماره کتابخانه ملی	: ۴۹۵۷۹ - ۸۵

دانشگاه پیام نور

دستور زبان فارسی ۲

دکتر حسن انوری

حروفچینی و نمونه خوانی: مدیریت تولید مواد و تجهیزات آموزشی

طراح جلد: فرزانه شعاع

لینوگرافی، چاپ و صحافی: انتشارات دانشگاه پیام نور

شمارگان: ۱۰۰۰۰ نسخه

نوبت و تاریخ چاپ: چاپ اول اردیبهشت ۱۳۸۶

شابک ۳ - ۳۲۳ - ۳۸۷ - ۹۶۴ - ۹۷۸

ISBN 978 - 964 - 387 - 323 - 3

کلیه حقوق برای دانشگاه پیام نور محفوظ است.

قیمت: ۱۳۳۰۰ ریال

بسم الله الرحمن الرحيم

پیشگفتار ناشر

کتابهای دانشگاه پیام نور حسب مورد و با توجه به شرایط مختلف به صورت درسنامه، آزمایشی، قطعی، متون آزمایشگاهی، فرادرسی، و کمک درسی چاپ می شود. کتاب درسنامه (د) نخستین ثمره کوششهای علمی صاحب اثر است که براساس نیازهای درسی دانشجویان و سرفصلهای مصوب تهیه می شود و پس از داوری علمی در گروههای آموزشی چاپ می شود. با تجدیدنظر صاحب اثر و دریافت بازخوردها و اصلاح کتاب، درسنامه به صورت آزمایشی (آ) چاپ می شود. با دریافت نظرهای اصلاحی و متناسب با پیشرفت علوم و فناوری، صاحب اثر در کتاب تجدیدنظر می کند و کتاب به صورت قطعی (ق) چاپ می شود. در صورت ضرورت، در کتابهای چاپ قطعی نیز می تواند تجدیدنظرهای اساسی به عمل آید.

متون آزمایشگاهی (م) متونی است که دانشجویان با استفاده از آن و راهنمایی مربیان کارهای عملی آزمایشگاهی را انجام می دهند. کتابهای فرادرسی (ف) و کمک درسی (ک) به منظور غنی تر کردن منابع درسی دانشگاهی تهیه می شوند. کتابهای فرادرسی با تأیید معاونت پژوهشی و کتابهای کمک درسی با تأیید شورای انتشارات تهیه می شوند.

مدیریت تدوین کتاب

فهرست

نه	پیشگفتار
۱	تمرین ۱
۷	الفبای فارسی
۷	مصوت
۸	صامت
۱۲	مصوت مرکب
۱۲	تمرین ۲
۱۵	جمله و اقسام آن
۱۷	گروه، واژه، واژک
۱۸	ارکان جمله
۲۰	جایگاه و ترتیب اجزای جمله
۲۳	جمله از حیث مفهوم و چگونگی بیان
۲۷	تمرین ۳
۲۷	تمرین ۴
۲۸	تمرین ۵
۲۸	جمله مرکب
۲۹	در جمله مرکب، پایه و پیرو را چگونه تشخیص دهیم؟
۳۰	جمله پیرو = مصدر
۳۲	جمله پیرو = صفت
۳۲	نهاد
۳۳	مفعول
۳۴	منادا
۳۴	ضمیر اشاره در جمله مرکب
۳۸	تمرین ۶
۳۹	یادآوری و راهنمایی
۴۱	ساختمان فعلهای ساده

۴۹	فعلهای چند شکلی
۵۰	تمرین ۷
۵۱	فعل مرکب
۵۱	همکرد
۵۵	تمرین ۸
۵۷	فعلهای لحظه‌ای و تداومی
۵۹	تمرین ۹
۶۰	رابطه فعل با حرف اضافه
۶۲	تمرین ۱۰
۶۳	زمان دستوری، زمان تقویمی
۶۴	ماضی ساده (مطلق)
۶۷	ماضی نقلی مُستمر
۶۸	ماضی أَبَد (دورتر)
۷۱	موارد استعمال ماضی ملموس
۷۱	ماضی ملموس نقلی
۷۳	مضارع ساده
۷۵	مضارع ملموس
۷۵	تمرین ۱۱
۷۶	تمرین ۱۲
۷۹	فعلهای مُعین و ربطی
۷۹	«است» و مشتقات آن
۸۲	کاربرد فعل در متون کهن فارسی
۸۹	تمرین ۱۳
۹۰	تمرین ۱۴
۹۳	فعلهای ناقص = فعلهایی که تمیز می‌گیرند
۹۳	چه فعلهایی تمیز می‌گیرند؟
۹۳	۱. فعلهایی که بر آگاهی و یقین دلالت می‌کنند.
۹۵	۲. افعالی که بر ظن و گمان و فرض دلالت می‌کنند
۹۷	۳. فعلهایی که دال بر تسمیه، فعلهایی که نام یا لقب یا عنوان کسی یا چیزی را با آنها بیان می‌کنند
۹۸	۴. افعال دال بر دگرگونی (صیورت و تحویل)
۹۹	۵. افعال دال بر رجحان و پسند
۱۰۱	۵. فعال دال بر لیاقت و ضرورت
۱۰۳	تمرین ۱۵
۱۰۵	ژرف ساخت، تنازع
۱۱۵	تمرین ۱۶
۱۱۹	حذف
۱۲۰	حذف فعل
۱۲۱	حذف فعل به قرینه لفظی
۱۲۲	حذف فعل به قرینه معنوی

۱۲۳	حذف نهاد
۱۲۴	حذف مسند
۱۲۵	حذف مفعول
۱۲۵	حذف متمم
۱۲۵	حذف حرف اضافه
۱۲۵	در محاوره
۱۲۶	حذف حرف ربط
۱۲۷	حذف اجزای دیگر جمله
۱۲۷	تمرین ۱۷
۱۲۹	اضافه
۱۳۱	اقسام اضافه
۱۳۷	تمرین ۱۸
۱۳۷	تمرین ۱۹
۱۳۹	نکته‌هایی درباره حروف
۱۵۱	تمرین ۲۰
۱۵۲	تمرین ۲۱
۱۵۲	تمرین ۲۲
۱۵۳	تمرین ۲۳
۱۵۳	تمرین ۲۴
۱۵۵	پیشوند - پسوند
۱۶۹	میانوند
۱۶۹	تمرین ۲۵
۱۷۰	تمرین ۲۶
۱۷۱	پاسخنامه
۲۰۵	آزمونها
۲۱۳	گزیده مراجع

پیشگفتار

کتاب حاضر دنبالهٔ دستور زبان ۱ (از انتشارات پیام‌نور) و مکمل آن است. درس دستور در رشتهٔ زبان و ادبیات فارسی دانشگاه‌ها در دورهٔ کارشناسی، مطابق مصوبهٔ شورای عالی انقلاب فرهنگی ۵ واحد است که جزء دروس پایه به شمار می‌رود؛ ۲ واحد آن به صورت پیش‌نیاز و به نام دستور زبان فارسی ۱ و سه واحد دیگر به عنوان دستور زبان فارسی ۲ و در پی هم تدریس می‌گردد. جزئیات و مواد تفصیلی درس، در این مصوبه مشخص نشده است و مرز میان مطالب دستور ۱ و ۲ چندان مشخص نیست. نگارنده که از سالها پیش در دانشگاه تربیت معلم (دانشسرای عالی سابق) به تدریس دستور اشتغال دارد، معمولاً در دستور یک کلیات دستور زبان فارسی و در دستور ۲ برخی مطالب تفصیلی و نیز مواردی از دستور تاریخی را مطرح می‌کند و در هر دو کلاس، تدریس را با تمرینهای متعدد همراه می‌سازد، چنانکه دانشجویان در همهٔ جلسات درس تکالیفی انجام می‌دهند و به پرسشهای کوتاه و به صورت کتبی پاسخ می‌دهند در تألیف دستور ۱ و ۲ برای دانشگاه پیام‌نور نیز همین معنی را در نظر گرفتیم بدین ترتیب که کلیات دستور را در کتاب اول مطرح ساختیم و مطالب را با تمرینهای متعدد همراه کردیم و برخی نکات تفصیلی دیگر را در این کتاب آوردیم و به خصوص به این نکته نظر داشتیم که بیشترین درسهای دانشجویان رشتهٔ زبان و ادبیات فارسی در زمینهٔ بررسی متون نظم و نثر کهن فارسی است و باید از دستور زبان برای فهم آنها استفاده کرد، از این‌رو برخی نکات دستور تاریخی، یعنی ویژگیهای زبان فارسی را در آدوار گذشته، در کتاب وارد کردیم و در اینجا نیز تمرینهای متعدد مطرح ساختیم. در خصوص

تمرینهای، آنچه را در پیش گفتار دستور یک گفته‌ایم تکرار و بر آن تأکید می‌کنیم که دانشجویان گرامی بی‌فاصله پس از خواندن و فراگرفتن هر مبحثی، به حل تمرینهای آن پردازند و هرگز پیش از کوشش برای یافتن پاسخ درست پرسشها به پاسخهای کتاب مراجعه نکنند، و بهتر است هر تمرین را یک بار دیگر نیز به فاصله چند روز، بدون مراجعه به پاسخهای صحیح حل کنند.

مانند دستور یک، در فاصله‌های معینی از کتاب، پرسشهایی تحت عنوان آزمون گنج‌نیده شده است. آزمون پرسشهایی است که پاسخ آنها در کتاب نیامده باید به آن پرسشها پاسخ دهید و برای تصحیح و ارزیابی به دانشگاه بفرستید.

از دانشجویان گرامی که دستور یک را گذرانیده‌اند جادارد پرسیم: آیا در حل تمرینهای دستور یک موفق بودید؟ آیا فرصت کردید که همه تمرینها را حل کنید؟ اگر احساس نیاز به حل دوباره تمرینها داشتید، این کار را انجام دادید؟

شما باید در عمل به پرسشهای بالا پاسخ دهید. بدین معنی که در آغاز کتاب حاضر تمرینی طرح کرده‌ایم که ناظر به مطالب کتاب اول است. یک‌صد و پنجاه مورد تشخیص هویت صرفی و نقش نحوی کلمه (تجزیه و ترکیب) از شما خواسته شده است. این تمرین را در فرصت کافی و به دقت انجام دهید. پاسخهای خودتان را با پاسخ کتاب تطبیق دهید. اگر در بیشتر از ۱۲۰ مورد پاسخ درست داده باشید در واقع عملاً به پرسشهای بالا پاسخ مثبت داده‌اید باید به شما تبریک بگوییم و از شما بخواهیم که مطالعه دستور دو را شروع کنید ولی چنانچه نتیجه خیلی کمتر از این میزان باشد به شما توصیه می‌کنیم که یک بار دیگر کتاب دستور یک را مطالعه کنید و تمرینهای آن را انجام دهید، سپس به دستور ۲ پردازید و در هر حال و در مورد هر دو کتاب مجدداً یادآوری می‌کنیم که در وهله نخست خودتان سعی کنید پاسخ درست را پیدا کنید و هرگز از پیش از کوشش برای یافتن پاسخ درست به پاسخ تمرینها نگاه نکنید.

بهروزی و نیک فرجامی بهره شما باد

دکتر حسن انوری